

עושה שלום

בטאון בית הוראה ולשכה לממונות
שנע"י כולל "זכור לאברהם" וביה"כ "משכן הקודש"
ביתר עילית

גליון מס' 33

עושה שלום

פרשת בראשית

הרה"ג ר' אפרים עמאש שליט"א
ראש בית ההוראה

שאלה ראובן כתב בצוואתו שנתון לבנו אוהד את הנכסים שיש לו במקום פלוני יותר משאר בניו, והוסיף לכתוב שמקנה לו גם פקדונות ומטלטלין שיש לו כעת או שהיו לו בעתיד, ולבסוף עשה קנין גוף מהיום ופירות לאח"כ.

אולם לא עשה קנין כתקנת חכמי ספרד [כמבואר בשו"ע חו"מ סי' ר"ז], ובכה"ג אין הקנין חל על מה שלא בא לעולם. ויש לדון אם הקנין יחול על מה שבא לעולם, או שהכל בטל דכיון דמקצת הקנין לא חל כלפי מה שלא בא לעולם בטל הקנין גם כלפי מה שכן בא לעולם, והדרי' לירושה דאורייתא?

תשובה: השו"ע (חו"מ סי' ר"י סעי' ג') כתב דקני את וחמור קנה מחצה. והקצוה"ח שם כתב שדווקא כשהקנה לב' גופים, אבל אם הקנה דבר המועיל עם דבר שלא מועיל בקנין אחד לאדם אחד הכל בטל. והוכיח כן מהרמב"ם (פ"ט מהלכות אישות ה"ב) גבי קידוש ה' נשים וב' אחיות ביניהם דהכל בטל, כיון שבמעשה אחד עשה קנין דבר המועיל ובדבר שאינו מועיל, עיי"ש.

לפי"ז ה"ה דהמקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם הכל בטל. אולם הרמ"א (חו"מ סי' ר"ט סעי' ד') כתב וז"ל מי שמקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, יש אומרים דדמי לקני את וחמור, כמו שיתבאר לקמן סוף סימן ר"י. ובסי' ר"ג כתב הרמ"א בזה ג' דעות אם הקנין חל על הכל, או רק על מה שמועיל בו קנין, או שבטל הכל. מ"מ מבואר בדבריו דפליג על הקצוה"ח וס"ל שהדבר תלי במח' ראשונים ואיכא למ"ד דקנה הכל או דקנה מחצה גם בכה"ג דהוי קנין אחד.

וגם לדעת השו"ע לכאורה יש להסתפק מה דעתו בזה, וממילא יש לדון היכי נעביד הכא, והאם יכול א' הירשים לומר ק"ל כהקצוה"ח שכל הירושה בטילה ונירש כד"ת, או ההיפך שיוכל לטעון אוהד קים לי כהרמ"א שקנה את הכל. ותורף הספק מי נחשב מוחזק בירושה שיוכל לטעון ק"ל.

הנה בפשטות נראה שכלל הירשים נחשבים למוחזקים בממון מדין חזקת מר"ק, ויכולים לטעון ק"ל כהקצוה"ח שהכל בטל.

אולם זה אינו, דכבר כתב הקצוה"ח גופיה (סו"ס ר"פ) שאפי' כשהחזקה נחלה באותו שבט, מ"מ מועיל רוב להוציא מחזקתם, כיון שבכ"מ רוב מועיל להוציא מחזקה דמעיקרא. וה"ה הכא שיש רוב פוסקים כנגד הקצוה"ח מהני זה להוציא מחזקת מר"ק.

אמנם בקוה"ס (כלל ו' ס"ד) חלק על הקצוה"ח וס"ל דמר"ק יש לו דין מוחזק, וא"כ א"א להוציא ממנו בכח רוב.

ומצינו עוד מקום שנח' בו האחרונים לעניין חזקת מר"ק. דהקצוה"ח (ס' פ"ב ס"ק י"ג) כתב שמיגו מועיל להוציא מחזקת מר"ק, וה"ה ברי ושמא, כיון שמר"ק אי"ז כמוחזק וודא. והתנומים ס"ל שמר"ק הוא כמוחזק, ולא מועיל מיגו וברי ושמא כנגדו.

ונראה שנידון דנו הוי ממש מח' הרמב"ם והטור בסי' רכ"ג.

דבגמ' בב"מ (דף ק') איתא דהמחליף פרה בחמור וילדה ואין ידוע אם ילדה קודם המקח או אח"כ, הדין דעל הלוקח להביא ראיה, דהמע"ה. ואם שניהם טוענים שמא והפרה באגם, הרמב"ם כתב דיחלוק, והטור השיג עליו דלא קיי"ל כסומכוס ויש להעמיד בחזקת מר"ק, והמע"ה.

וד' הטור הם כפשטות הגמ' בב"מ שלרנן אפי' הפרה באגם אמרי' שזוכה המר"ק דהמע"ה, ואילו הרמב"ם ס"ל שהגמ' כתבה כן בהו"א דאירי בטענת ברי, אבל בשמא ושמא גם לחכמים יחלוקו ולא מעמידים בחזקת מר"ק.

אי"כ יש כאן מח' יסודית בין הרמב"ם לטור - האם מר"ק נחשב כמוחזק. דהטור ס"ל שנחשב למוחזק וכלשון הגמ' דשייך בזה המע"ה, למרות שהמר"ק טוען שמא וכשיטת הקוה"ס. אבל הרמב"ם ס"ל שהגמ' לא אירי בזה דלעולם כשטוען שמא יחלוקו, וע"כ שמר"ק הוא לא כמוחזק, והיינו כהקצוה"ח.

העולה מן האמור: הנה השו"ע הביא את דעת הטור בסתם, ודעת הרמב"ם בשם י"א, ומוכח דס"ל עיקר כהטור שהמר"ק נחשב למוחזק וכקוה"ס, וחזר הדין שהירשים (שהם המר"ק כיון שבאים מכח אביהם שהיה מר"ק) יכולים לטעון ק"ל כהקצוה"ח (שקני את וחמור הכל בטל בכה"ג שעשה הכל בקנין אחד לאדם אחד), והדרי' לירושה דאורייתא.

הרה"ג ר' יצחק מועלם שליט"א
רב העיר ביתר עילית

אקדים הקדמה קצרה בענייני מתווכים ושדכנים - ובעז"ה בשבוע הבא נדון בשאלה שנשאלה למעשה בשדכנית.

ענייני התיווכים והשידוכים נתחדשו בסוף תקופת הראשונים, ואינם דומים לדיני סרסור המפורשים בשולחן ערוך (חו"מ סי' קפ"ה), שדיני סרסור הוי שלוחו של המוכר בלבד - מייצגו בשעת המכירה, מבצע את הקנין, ופעמים יכול לקבל החלטות לטובת המוכר, וכל שכרו אך ורק מאת המוכר ששלחו, לעומת זאת המתווך והשדכן מייצגים את עצמם להצעת מו"מ או לשידוך, ועליהם לגשר בין הצדדים כדי להביא לגמר העסקה או השידוך, ואח"כ נוטלים שכר משניהם כפי מה שנהוג באותו מקום.

בעבר לא היה מנהג ליטול שכר ולכן אם שידך או תיווך לא יכול לדרוש שכר, אלא א"כ סוכם מראש, והיה נחשב התיווך או השדכנות כמי שמבקש מספר טלפון מחברו שלא יכול ליטול שכר על זה, אך לאחר שנתחדש עסק זה ונהפך למנהג, שוב אפילו ללא קביעת סכום מראש חייבים לשלם למתווך או לשדכן, כדי יורד לשדה חבירו העשויה לכך, כמבואר בגמ' (ב"מ ק"א).

אמנם בסרסור כיוון שהוא שלוחו של המוכר ועומד במקומו אינו יכול לתבוע שכר מהלוקח, כיון שדינו כבעל המכר, וכמו המפרסם את דירתו שאינו יכול לקבל דמי תיווך ה"ה הסרסור שאינו יכול לדרוש, וכן המשדך את בתו אינו יכול לדרוש דמי שידוך, ועיין בהגהות הגר"א (חו"מ סי' קפ"ה ס"ק י"ג) שכתב ה"ה בסרסור שבא מעצמו דינו כדין יורד לשדה חבירו, עיי"ש.

אמנם כשאחד פונה למתווך או לשדכן שיתעסק עבורו, חייב בשכרו כדין פועל או קבלן (תלוי איך קצצו).

באופן כזה התשלום למתווך או לשדכן אינו מדין יורד לשדה חבירו אלא מדין כל העושה על דעת המנהג הוא עושה וכפי מה שמקובל כך יקבל, לדוגמא בעבר היה השדכן מקבל אחוזים מהסך הגבוה שנתן אחד הצדדים או החתן או הכלה, כמבואר בפתחי תשובה (אהע"ז סימן נ' סוס"ק ט"ז), וכיום נשתנה הדבר וכל מקום כמנהגו.

ובאם המשדך אין מנהגו ליטול שכר שדכנות כמו שהיה נהוג אצל הספרדים (וכיום גם דבר זה נשתנה) לא יכול לדרוש שכר.

לסיכום: הסרסור אינו יכול לדרוש דמי תיווך, ואילו המתווך והשדכן יכולים לדרוש דמי תיווך ושדכנות.

עפ"י יסוד זה יש עוד נפק"מ מה שחידשו רבותינו האחרונים בדין מתחיל ומסיים את התיווך או השדכנות שהמנהג לתת לו שליש מדמי התיווך או השדכנות, כמבואר בנב"י (תניינא סי' ל"ז), ובשב יעקב (סי' י"ג), אלא שישוד דבריהם הוא רק במתווך ושדכן ולא בסרסור, כיון שבסרסור אין מושג מתחיל ומסיים כפי שהוכחנו.

א"כ יש להעיר מה שהקשה השב יעקב (הובא בפת"ש חו"מ סי' קפ"ה ס"ק ג') על דברי הרמ"א (שם ס"ו) כמה שהביא בשם תשובת הרא"ש דאין למתחיל ליטול כלל, והקשה מהמדרש בתהילים שמשמע שיש חלק למתחיל, יש לתרץ שכל דברי הרמ"א מיירי לגבי סרסור ובסרסור אין מתחיל ומסיים, אמנם דינם אמת לגבי מתווך ושדכן שיש בזה מתחיל ומסיים.

אף בדבר זה במשך הדורות נתחדש דין אמצעי (ועיין בפת"ש שם בשם עטרוט צבי, וכן בפת"ש אהע"ז סי' נ' ס"ק ט"ו), כמבואר באבני נזר (חו"מ סי' ל"ז) עיי"ש.

עפ"י הקדמה זו יש נפק"מ בהרבה דוגמאות, ואחת הדוגמאות בתיווך שנעשה ע"י פעולה של כמה מתווכים, ועיין בשו"ת הרא"ש (כלל ק"ה סי' א'), ויש עוד להאריך בהקדמה זו כדי להביא את מעמד ההלכתי של מתווך ושדכן בכדי שידעו כיצד לנהוג בענייני עבודתם, ועוד נאריך בעניינים אלו בעז"ה פעם אחרת.

שואל ומשיב

שאלות שנשאלו בבית ההוראה

למעשה פטור ראובן מספק, אך ישלם לו מה שטרם להגיע אליו (נתה"מ של"ג ס"ק ה').

שאלה: מי שעשה קילו בצק ושם אותו במקפיא ולמחרת אפה עוד קילו ושם גם אותו במקפיא, האם המקפיא מצטרף לחיוב חלה?

תשובה: אם הוא מין בצק שאין מקפיד עליו שאם היה אופהו כאחד היה מתחייב בחלה, אז מצטרף לחלה אף בארגזים וכדו', אף שלא אפהו כאחד. אבל בארון המחובר לקיר שאינו נחשב כלי, אינו מצטרף. ובמקפיא הסתפקו בזה פוסקי דורנו, ולכן יפריש בלא ברכה. (משנ"ב דרשו ח"ה ס' תנ"ז, ובמילואים שם דף 23, וקדושת הארץ עמ' ל"ה).

שאלה: ראובן מסר חליפה לניקוי יבש והחזירו לי אותה עם חור, בעל המכבסה טוען שהחור היה קודם שמסר את החליפה, וראובן מכחיש זאת בתוקף שהרי אם היה חור לא היה מוסר את החליפה לניקוי יבש, עם מי הדין?

תשובה: אף דמבואר בשו"ע (חו"מ סי' רל"ב סעיף י"א) שהמוכר בהמה לשחיטה ומצאו בה מחט דהוי ספק טריפה ועל הקונה להוכיח, מטעם דאמרינן כאן נמצא כאן היה.

מ"מ דוקא במכר שיש רשות חדשה כך הדין, אבל בשואל או בשוכר שעדיין רשות בעלים ראשונים עליה, ל"א כ"ז כ"ה ועל המשאל להוכיח, כ"כ התוס' בנדה (נ"ח. ד"ה ולענין). וה"ה לנד"ד שעל בעל המכבסה להוכיח.

שאלה: מי שרגיל ללכת לאשדוד וראה את הים בלי שלים לב, האם כשהולך לרחוץ בים בתוך ל' יום יכול לברך שעשה את הים הגדול?

תשובה: מדברי הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט השני (ברכות עמ' קפ"ה אות ו') נראה שאין לברך. כמו שכתב לגבי הוראה את הים מגבעות בני ברק שלא יברך ע"ז, וכתב שאפ"ה אם נזדמן לים תוך ל' יום מראיתו מעירו לא יברך. ולכאור' ה"ה בני"ד.

שאלה: המתפלל מנחה בר"ח במנין ושכח לומר יעלה ויבוא, האם חייב לחזור להתפלל במנין? **תשובה:** אינו חייב, כמ"ש בשלמי מועד (דף ד'), ובמועדי הגר"ח (ח"ב דף ט"ו ס"י"ב). ואף הגריש"א (באשרי האיש עמ' קי"ח) מודה בר"ח שאין חייב לחזור להתפלל במנין.

מכ"מ אם יכול לחזור להתפלל במנין רצוי הדבר, ובלבד שלא ישכח לחזור להתפלל מחמת כן. **שאלה:** ראובן הזמין דרייבר לחיפה הלך חזר בסך 1,400 ₪. הדרייבר הגיע בשעה המיועדת וכשראובן רצה לצאת מביתו אמו נפלה והוצרכה לטיפול ונתבטלה הנסיעה. האם מחוייב ראובן לשלם לדרייבר?

תשובה: נחלקו הפוסקים אם דרייבר נחשב פועל קבלן או פועל שכיר (חו"מ סימן של"ג, סמ"ע ס"ק ט"ז, רמ"א ס"ה). לסוברים שנחשב קבלן, מחוייב בעה"ב לשלם לו (כמבואר בסמ"ע סימן של"ה סק"ז), ולסוברים שנחשב שכיר פטור בעה"ב מכלום (שו"ע חו"מ סימן של"ג ס"א).

טאבו משותף כהלכה

הרה"ג ר' יואב סימן טוב שליט"א

לשאלות ובידורים ניתן לפנות
ללשכה לממונות - זכור לאברהם

המשך הנידון ביזם אשר מכר דירה לכמה רוכשים בטאבו משותף
מקרה ג'

גם כאן נחלק בין אם ההתנגדות הייתה ע"פ ההלכה או לא, אם ההתנגדות הייתה ע"פ ההלכה, הרי אדרבה יאמרו הרוכשים שלא הזיקו, הבנייה שלכם הזיקה את כל הפרויקט, ועליכם החובה לסלק את הנזק ולתקן את התקלות, ולכן אין הרוכשים שלא הזיקו צריכים לשלם מאומה.

אך אם ההתנגדות הייתה שלא ע"פ ההלכה אלא מחמת צרות עין וכד', הרי שנבא ונדון דאין זה אלא גזרת שמים על כל הפרויקט, ומה שנטפלו רק לחלק מהרוכשים אין זה סיבה להטיל רק עליהם את התשלומים לשכנים.

במקרה הקודם בו סופר על התנגדות השכנים נוצר ויכוח נוסף, השכנים למעשה לא התנגדו לכל הבנייה, אלא רק על חלק מהדירות אבל מאחר וכל הבנייה היא בלתי חוקית, כל הבנייה עמדה לפני עצירה.

מעתה הרוכשים כולם מתווכחים על הצד שאכן הוצאות התשלום לשכנים מוטלות על הרוכשים, האם מוטל רק על השכנים שעל הבנייה שלהם התנגדו השכנים או מכיוון שכל הרוכשים נהנים מהתשלום לשכנים הריהו מוטל על כולם בשווה, או שמא כל אחד

משיב כהלכה

מאמר מרבני ההוראה

הרה"ג יוסף חיים נקי שליט"א

שאלה: האם מותר לצער ב"ח לצורך כבודו של האדם?

תשובה: הנה הדבר ברור שמותר לאדם להשתמש בב"ח לצורכו, וכגון לרכוב על חמור ולחרוש בשור אע"פ שהב"ח מצטער בכך, וכשנ"א בתורה 'ורדו בדגת הים וכו'. וכן הותר לאדם לשחוט ב"ח בכדי לאוכלו וכמו שכתוב בפרשת נח 'כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה'. אלא שיש לעיין אם הותר להמית ב"ח או לצערו שלא למטרת אכילה ושימוש או הנאת לבוש, אלא לצורך כבוד אדם בלבד.

ונראה שדבר זה תלוי במח' הב"י והדרכ"מ - דהנה בגמ' ב"מ (ל') נתבאר שת"ח שאין דרכו לפרוק ולטעון את בהמתו, פטור מלפרוק ולטעון את שחברו. והקשו הראשונים מדוע עכ"פ לא נחייב את אותו הת"ח לפרוק בכדי להציל את הבהמה מצער [וכמו כל הפטורים מפריקה (כגון אם הטעינה יתר על משאה או שדרך הבהמה לרבוץ) - שאעפ"כ חייב הרואה לפרוק מדין צב"ח, אלא שנוטל שכר].

ותרץ הנמוק"י, דאם הותר לצער ב"ח לצורך תשמיש האדם - כ"ש שהותר לכבודו בשב ואל תעשה. גדול כבוד הבריות ע"כ. [ויל"ע אם מה שכתב הנמוק"י ב"שב ואל תעשה" - אם כוונתו דוקא באופן זה, או שמא הותר לצער אף בידיים ב"ח לכבוד האדם אפי' בקום ועשה, ולא כתב כן אלא להגדיל את הק"ו]. ודברי הנמוק"י הובאו בדרכ"מ ובב"ח (חו"מ סימן רע"ב).

אמנם המרדכי כתב לתרץ דכל הא דהזקן פטור מפריקה היינו כאשר יש פועלים אחרים

שיסייעו לו בפריקה, ולכן פטור הזקן הואיל וגם לבהמתו היה מביא פועלים, אבל אם אין מי שיפרוק את הבהמה - חייב הזקן לפרוק, וכשם שהיה מחוייב לפרוק את בהמתו אם לא היה מוצא פועלים. והב"י (שם) העתיק את תרוץ המרדכי. ונראה דאיכא פלוגתא בין הב"י לדרכ"מ אם הותר לצער ב"ח לצורך כבוד האדם, דלהב"י הדבר אסור, ולדרכ"מ הדבר מותר [עכ"פ בשב ואל תעשה].

העולה מן האמור: להב"י הדבר אסור. ולהדרכ"מ אולי הדבר מותר. ובעוד דעסקינן בזה, יש בנותן טעם להוסיף מה ששמעתי בשם חכמיא דיהודאי הג"ר משה שפירא זצ"ל, דהנה בשנים קדמוניות האדם היה מתייער בחרישה עם שוורים, ובנסיעה איטית ומפרכת ע"ג חמורים. ועתה נתחדשו מכונות החורשות וקוצרות וכו' במהירות גדולה, וכן האדם נוסע ברכב מרחקים עצומים בזמן קצר. ובמבט שטחי נראה ד"אכשר דרא"י והעולם נתקן.

ואמר הוא זצ"ל דאדרבא, בשנים קדמוניות שהאדם היה במדרגת 'אדם' - היה ראוי לו לרדות בב"ח לצורכו. אך עם ירידת הדורות לגלגלה ההשגחה שיפתחו בני האדם כלים דוממים לצורך שימושם וימנעו משימוש בבב"ח. דוק ותשכח שכלל שהאדם דבוק בבוראו ומדקדק במצוות הרי שדעתו נותנת לו ליהנות מב"ח בלי שום חשש, וכל חכמי ישראל כבדו את שבתותיהם ומועדיהם בבשר עוף ובהמה. (אם לא מחששות כשרות).

ומאיך ככל שהאדם מתרחק מצור מחצבתו, וק"ו כשכופר בעיקר, לבו נוקפו ומתעוררים בו רגשות חמלה על בעה"ח ונמנע מאכילת בשר, וכל זה נובע מפני שירד מדרגת האדם שלו.

להנצחת העלון
או לקבלתו במייל

BeitHoraaOsehShalom@gmail.com

לשכה לממונות זכור לאברהם

055-6743601

Zachor123456@gmail.com

בית הוראה עושה שלום

רחוב אש קודש 6 ביתר עילית

02-3750741

ניתן מענה לשאלות בהלכה בין השעות 00:00-8:00